

MUHSİN BEY YAHUT ŞAIRLİĞİN HAZİN BİR NETİCESİ (1890)

Ekrem, Recaizzade Mahmut (1847-1914)

Genel bakış

“Muhsin Bey yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi” adlı hikayesi İstanbul’da 1889’da yayımlanmıştır. Muhsin Bey Yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi (1889/90), Recaizâde Mahmut Ekrem’in ilk hikâye denemelerindendir

Kişiler

Muhsin Bey: Muhsin Bey yirmi iki yaşında, zeki, gayet çalışkan, yaşitlarına göre zararsız, yumuşak huylu genç bir şairdir. Uzaktan akrabası olan Dilara’ya çocukluğundan beri aşıktır. Dilara’yı kaybettikten sonra adeta hayata küser ve ümitsizlik içinde yaşam sürerken kendini hasta ederek vefat eder.

Dilara: Anne karnındayken verem hastalığına yakalanmış, Muhsin Bey ile evlenmek üzereyken hastalığı çok ilerlemiş ve ölmüştür. Muhsin Bey’e yazdığı bir kağıtta öleceğini anlamış ve sevdiği adamdan ayrılacağı için çok üzgün olduğunu belirtmiştir.

Konu

Genç şair Muhsin, doğarken annesinden aldığı veremden ölen sevgilisi Dilara’nın acısı ile için için yanar. Bu yetmiyormuş gibi tabiatın hışmına uğrar. Hemen hemen her gününü Dilara’nın mezarında geçirir. Dilara’nın mezarı başında geçirdiği o soğuk gecede zatürre ye tutulur; iki ayrı dert onu yer bitirir. Bu dünyada doyamadığı sevgilisine öteki dünyada kavuşur.

Olaylar

Dilara’yı Kaybeden Muhsin Bey Muhsin Bey uzaktan akrabası olan Dilara ile birbirlerine aşıktır. Aileleri tarafından onaylanan bu ilişkiyi evlilikle sonuçlandırmak isterler. Gelecek baharda düğün yapmak için hazırlıklara başlarlar. Fakat Dilara anne karnında iken verem hastalığına yakalanır. İlişkilerinin üçüncü yılında Dilara 20 yaşına geldiğinde hastalığı iyice ilerlemeye başlar. Ocak ayının başlarında iyice dermansızlaşır ve üç ay sonra vefat eder. Sevdiği kadını kaybeden Muhsin yıkılır. O kadar derinden sarsılır ki o hayali şair yürek parçalayan bir hale bürünür. Muhsin Bey Dilara’yı kaybetmiştir ama daima aklındadır. Her Sabah Dilara’nın mezarını ziyaret ederek saatlerce kendinden geçer ve hemen hemen her gece acı bir ümitsizlik içinde gücü bitinceye kadar ağlar. Muhsin Bey kırlarda gezerek gördüğü çiçekleri Dilara’nın yüzüne, kuşların ötüşmelerini de sesine benzeterek uzun düşüncelere dalar. Dilara’nın ölümünün ikinci senesinde verem hastalığının sebeplerini araştırmayı kendine görev edinir.

Muhsin Bey’in Efkarı Muhsin Bey, bahar aylarında ölme derecesinde ateşli buhranlar ve takip eden sonbaharda ise intihar edecek kadar derin hüznler içinde kış mevsimine girmiştir. Muhsin iyice kendini yalnızlığa mahkum eder, genellikle ağlayarak günlerini geçirir. Kışın o uzun gecelerinde bir iki saati olsun uyku uyur ara sırada şairlikle meşgul olur. Muhsin Bey, Aralık ayının sonlarında bir akşam annesiyle yemek yedikten ve biraz muhabbet ettikten sonra odasına çekilir. Defalarca okuduğu Dilara’nın el yazısıyla yazmış olduğu mektuplar arasından bir kağıt gözüne çarpar. Bu kağıtta Dilara adeta ölümünü hissetmiştir. Muhsin’den ayrılacağı için üzüleceğini yazmıştır. Muhsin Bey bunları okuyunca daha çok efkarlanır ve oturup Dilara’yı düşünmeye başlar. Muhsin Bey özellikle geceleri karanlıkta kaldıkça Dilara’yı daha çok hatırlar ve düşünerek ağlar.

Mezarlık Ziyareti

Muhsin Bey ağlayarak uyuya kaldığı bir gece acı içinde uyanır ve titreyerek yerinden kalkar, camı kapatır. O gece sabaha kadar kar yağar uyandığında hemen giyinip dereler, tepeler aşarak Dilara’nın mezarına gider. Mezar üç dört parça yaldızlı mermerden yapılmış, etrafı demir parmaklıklarla çevrilmiştir. Toprak olan kısmında Muhsin’in vefasını belli eden birkaç gül, yasemin fidanı ve yaz kış yaprağını dökmeyen iki ağaç vardır. Mezarlığa gittiğinde her yer kar ile kaplanmıştı. Muhsin Bey’de mezarlığın parmaklık kısmında bulunan asma kilidin anahtarı vardı. Her zaman bu kilidi açıp içeri girerdi. Yine öyle yapmak istedi, ceplerini aradı anahtarı bulamadı. Kilidi kırmak için uğraştı ona da gücü yetmedi. Aşağı yukarı gezerken bir demir parçası eline geçti. Onunla kilidi kırarak içeri girdi. Ellerine ayaklarıyla mezarın içindeki kar yığıntısını temizlemek için saatlerce uğraştı. Başına giren şiddetli ağrı ve vücudundaki titremeye orada daha fazla duramayarak evine döndü ve yatağa düştü. Tam iki ay bu hastalıkla boğuştu. Muhsin Bey baharın gelmesiyle Kadıköy’deki evinden çıkarak bastonuyla ağır ağır Haydarpasha Çayırı’na doğru yürümeye başlar. Çayıra ulaştığında etrafta renk renk çiçekler, ötüşen

kuşlar, çağlayan dere her taraf o kadar güzeldi ki fakat Muhsin Bey'in gözü bunları görmüyordu. Adeta hissiyatı ölmüş, bütün hayalleri sönmüş, kalbi katılaştı, ruhu soğumuştur. Bu hal içinde iken bir ara elini alnına götürdü, alnı yanıyordu. Başındaki şiddetli ağrıyı havanın ağırlığına yordu. Kendi kendine söylenerek havaların daha düzelmediğini, baharın pek nahış olduğunu çiçeklerin bile açıldıklarına pişman olduğunu dile getirir. Bu sözlerden sonra yerinden kalkarak Dilara'nın mezarına doğru yol alır. Üç aydan beri gidemediği mezarlığın mermerlerinin yaldızları bozulmuş, sağı solu kar sularından yosun tutmuş, içinde yabancı otlar bitmişti. Muhsin parmaklığın kapısını açarak içeri girdi. Kolunu dizine ve ağırlaşan başına dayıyarak mezarın içini temizlemeye başladı.

Muhsin Bey'in Hastalığı Muhsin yine Dilara'nın mezarına gitmişti. Kendi elleriyle diktiği güller büyümüştü. İçlerinden bir tanesinde bir gonca gül vardı. Muhsin o gülü görünce Dialara'nın yüzü aklına geldi. Bir yandan kırmızı güle bakarak ağlamaya başladı. Çiçeğin yanına giderek dalı kendine çekti adeta Dilara'yı öper gibi gülü öptü. Çiçeği koparıp koparmamak için biraz tereddüt ettikten sonra koparıp aldı. Mezar taşındaki mersiyeyi yukarıdan aşağı okudu. Tarihine gelince irkilir gibi bir hareket gösterdi. Çünkü o tarih nisanın dokuzuna gösteriyordu ki geçen senenin bugünüydü. Kendisini rahatsız eden baş ağrısı şiddetlenmeye başlayınca ve vücudu üşümeyle titreyince daha fazla orada kalamayarak evine döndü. Gider gitmez yazıhanesinin önüne oturdu, çekmecedan bir kağıt çıkardı bir şeyler yazdı. Kağıdı çekmecesine koydu ve soyunarak yatağına girdi. Gece saat ikiye doğru ateşi iyice artmış ve kendini kaybetmişti. Ara sıra sayıklayarak annesini iyice telaşlandırmıştı. Hemen bir doktor gelerek muayene eder. Bir nöbet geçirdiğini, iyice soğuk aldığını, yazdığı ilaçları alınca sabaha iyileşeceğini söyler. Muhsin Bey hekimin verdiği ilaçlarla değil kendi kendine gece yarısına doğru gözlerini açar. Annesi Adile Hanım baş ucunda koltuğa oturmuş sessiz sessiz ağlayarak Allah'a yalvarır. Muhsin annesini o halde görünce hemen ellerini aradı buldu, kendisine doğru çekti. Annesini böyle endişelere ve kederlere düşürdüğünden dolayı ellerini tekrar tekrar öptü. Bir parça su istedi, içti. Adile Hanım hastanın böyle kendine gelmesinden biraz ferahlanarak yatsı namazını eda için odadan ayrıldı. Yarım saat sonra oğluna nasıl olduğunu sordu. Muhsin ikinci defa olarak öncekinden birkaç kat daha şiddetli bir ateş içinde yine kendinden geçmiş, sayıklamalara başlar. Sağ eli göğsünde ve elinde tuttuğu solmuş gonca güle vefat eder.

Tema

Aşk Sevdiği kıza kavuşmak için gün sayarken tamamen onu kaybetmenin verdiği hüznle hayata küser. Sevdiği ölse bile aşkıdan vazgeçmeden her gün mezarında ziyaret ederek onu daima hatırlar. Sevdiği kızın hasretiyle kendine hayatı perişan eder.

Karakter Analizi

Karakter

Muhsin Bey, sevdiğine aşırı derecede bağlı gözü ondan başkasını görmeyen biridir. Şairane bir yanı olan, zeki ve çalışkan bir karakterdir. Sevdiğini kaybettikten sonra hayata küsen, oldukça derinden acı çeken, ümitsiz biridir. Dilara'yı kaybettikten sonra başka hiçbir işle uğraşmamış onun acısıyla yanarak, hastalanıp ölmüştür.

Aktivite

Muhsin Bey, sevdiği kız Dilara ile evlenmek üzere hazırlık içindeyken Dilara'nın ölümüyle büyük bir yasa girer. Her gece ağlayarak Dilara'yı düşünür. Bazı zamanlar şiir yazmakla meşgul olur. Genellikle her gün Dilara'nın mezarlığını ziyaret eder, mezarına çiçekler diker veya temizlerdi. Kar kış demeden ziyaretine gittiği mezarlıkta üşüterek hastalanır.

Kişiler

Muhsin Bey'in diyalog içinde olduğu neredeyse kimse yoktur. Önceleri sürekli Dilara ile konuşup dertleşirdi o öldükten sonra kimseyle bir iletişimi olmadı. Evde beraber yaşadığı annesi Adile Hanım'la yemek yerken biraz konuşur daha sonra odasına çekilirdi.

ÖRNEK OLAYLAR

Aşık Muhsin Bey Dilara'ya öylesine aşıktı ki onun gözünde eşsiz özelliklere sahipti. O Dialara'nın nasıl biri olduğunu çok iyi bilirdi. Dilara'nın nasılbir câzibe-i melâhat, nasıl bir nûr-ı âfet ve nezahet, nasıl bir barîka-i fitnat ve zekâvet, nasıl bir nadîde-i fazilet ve marifet velhasıl nasıl bir numûne-i fitrat olduğunu bilir ve bu haller içinde zavallı kızın son derecedeki bahtsızlığını da düşünür de fikdânından dolayı öyle tahassürler ederdi.

Dertli Muhsin Bey, Dilara'nın ne halden ne hale geldiğini düşünerek dertli dertli düşünür. Ne garip temaşa! Dün o kadar âb u tâb içinde zamana istiğnanümâ olan çiçek bugün bağına düşen bir ufacık kurda madde-i hayâtîyyesini me'kel etmiş soluyor! Dün o kadar dikkat ve ihtimama mukarenetle naz u naîm içinde mesûdü'l-hâl görünen yine o çiçek bugün her taraftan birden feda olunmuş, her iltifattan mahrum kalmış, mahzun mahzun müterakkıb-ı helâk oluyor! Hani o etrafında şevk ile uçuşan kelebekler nereye gitti? Hani o başucunda vecd ile ötüşen kuşlar neden sustu? Toprak –ki ona bir murzia-i mâder-i şefkat idi– şimdi bir yabancı gibi görünüyor! Güneş –ki ona bir mürebbiye-i pürdikkat idi– şimdi yüzüne bile bakmıyor! Nesîm –ki ona bir hâmiye-i letâfet idi– şimdi yanından bile geçmek istemiyor! Ne kadar vefasızlık! Ne müessir temaşa! Ne garip mazhariyet! Ne hazin kanûn-ı tabîat! Zavallı Dilara! O nazenin melek, o mukaddes çiçek, sekiz ay evvel ne idi şimdi ne oldu? Şimdi, şu dakikada yaş topraklar içinde yatıyor, gidâ-yı haşerât olan cesed-i pâki ihtimal ki bitmiş mahvolmuştur. Ben –ki bekamı onun hayatına merbût bilirdim– bugün mevcudum. Bu akşam karnımı doyurdum, bu gece de sıcacık odada bulunuyorum. 'Beni çabuk unutmazsın' demiş. Filhakika unuttum. Lakin unutmuş olsaydım bundan ziyade daha ne yapabilirdim? Ah ben, ben herkesten vefasız, ben herkesten de liyakatsiz imişim!"

Ümitsiz Muhsin Bey, Dilara'nın mezarına giderek tabiata karşı nasıl ümitsizlik içinde olduğunu dile getirir. Bu mülâhazât ve teessürâtın medâr-ı münferîdi ise –bir kuru, bir cansız değnek parçasını bu derecelere kadar nâil-i nisâb-ı hayât eden koca tabîat-ı feyyazanın bir zavallı kızı üç gün daha ziyade yaşatmaya muktedir olamadığındaki hikmet-i müessire idi. "Ah bağzâr-ı letâfetin nevreste bir fidanı olan o nevnihal ömrü, filhakika tabiat, ne kadar çabuk kuruttu, ne tez mahvetti! Yazık! Ancak tabiat ne der?"

Bârgâh-ı celâlet-i ezeliyyete kurulmuş, sâye-i azameti ebediyete hâkim, fezâ-yı kudretinde bu gördüğümüz güneşler o tahayyül ettiğimiz küreler mevhum bir zerre, muhît-i hikmetinde bu korktuğumuz ummanlar, o ürkütüğümüz tufanlar naçiz birer katre, in'idâm mükevvenât merbût-ı irâde-i ceberrûtu, intizâm-ı masnûât mukteza-yı kanûn-ı merhameti olan Allah'ın tecelliyât-ı külliye-i kibriyaiyyesinden bir kemterîn lem'a değil mi? Eşyada, hadisatta bu gördüğümüz silsile-i irtibât ve tetâbu-i mevcudâtın bir vakt-i merhûna kadar muhâfaza-i âheng-i intizâmı için kurulmuş bir kanûn-ı ulvînin cereyân-ı ahkâmından başka nedir? Bu hâl bize bazı şeyi bazı şeye müessir ve mucib, bir hadiseyi diğer hadiseye menşeen münferid gösteriyor: Mesela ben bir güzel şiir söylüyorum. O şiir benim eserim, benim hünerim, benim yarattığım bir şey addolunur. Ben onunla tefahhur etmek istiyorum. Ancak o benim –hâlâ ne olduğunu idraktan aciz kaldığım– rûhumdan tevellüd ediyor, ya o rûhu bana ben mi verdim? Onun hissi, onun varlığı benim irademle mi kaim oluyor? Tabiat bir güzel çiçek zuhura getiriyor, o çiçek tabiatın mahsûl-i kerâmeti onun sun'-ı marifeti bir şey sayılıyor. Tabiat onunla mübâhî görünüyor. Ancak o çiçek –bir aç toprakta rutubetin ve hava ve ziyanın yardımıyla nasıl tekevvün ettiği bilinemeyen– kuvve-i nâmîden husul buluyor, ya o kuvve-i nâmîyi tabiat kendi kendine mi bahşediyor? Ya o vakit, onda, kendi keyfiyle mi duruyor? Demek ki tabiat da birçok şey iken yine hiçbir şey, o da benim gibi bir âciz!

Her mevcut doğrudan doğruya o kuvve-i külliye-i mutlakanın eser-i kudreti, her hadise doğrudan doğruya o kudret-i kâhire-i faalenin netîce-i kanûn-i hikmetidir. Evet, vicdanımla itiraf ederim ki bendeki bu rûh-ı faal, bendeki bu nûr-ı derrâk –ki beni tahrik ve idare ediyor– onun ihsanıdır ki daima ona müncezip olmak istiyor! İmanımla tasdik ederim ki irâde-i ezeliye taallük etmemiş olsaydı bu tabiat da heyetiyle şu intizâm-ı harekâtını muhafaza eylemek şöyle dursun mevcudâtı içinde birisinin bile kanadını kıyılatamaz, bir karınca bile ayağını sürükleyemezdi! Evet, ben yarın biteceğim, ben yarın mahvolacağım. Bitmemek, mahvolmamak benim elimde değil, ancak tabiat da bir gün harap olacak o da bir gün fenâya gidecek. Harap olmamak, fenâ olmamak onun da elinde değil. Biz yalnız bir küre-i kamer görüyoruz ki yanmış yanmış bir cesed-i bîrûh kalmış. Onun gibi kim bilir daha kaç bin tane küre vardır da göremiyoruz! Lakin dokuz ay anasının rahmine zahmetler veren ve fakat yüreğini ümitlerle dolduran bir cenîn-i bigünâh doğacağı sırada boğulup dünyaya ayak basmadan ahrete gidiyor!

Beş altı sene bin türlü emekler, dikkatler, ihtimamlarla meydana gelen ve güller gibi gülüp, bülbüller gibi söylemeye başlayan bir sabi mahdum, daha mektebe gönderilmeden ademe teslim olunuyor! On dokuz yirmi senelik bir terbiye-i mütemâdiyye ile letâfet-i cismâniyye ve fazilet-i rûhâniyyesini ikmal ve istikmal eden bir nevresîde-i ismet hacle-i kâma meyil gösterirken def'aten mezara düşüyor! İlahî! Bundaki hikmet nedir? İlahî! Bu hikmete makrûn olan adalet ve merhamet nerededir? İlahî, bilirim ki bana bir bahşâyîş-i re'fetin olan nisâb-ı idrak bu hikmetleri anlamaktan ilâ-gayri-nihâye uzaktır. Ancak bu kadar zayıf ve kemterîn olan bir nûr-ı akl ile düştüğüm bu zulmet-i yeisten ben nasıl çıkayım? Uğradığım bu firkat-i akla, söz içinde ben nasıl teselli bulayım?